

Historical Development of Skiing with Special Retrospection in Montenegro

Rajko Milašinović and Stevo Popović

University of Montenegro, Faculty for Sports and Physical Education, Niksic, Montenegro

ABSTRACT

The objective of this study is the history of skiing, while the main goal will be the historical development of skiing in Montenegro. The study consists three goals. The first goal is the emergence of the first ski in the world and benefits that are brought. Another goal is focused on the development of skiing in the former Yugoslavia. The third and the main goal is the occurrence and development of skiing and ski sports in the territory of Montenegro. During the making of this study, the author used descriptive method with consulting of competent literature. The previous author experience in this field was also so useful. Moreover, the author used the analytic method and parallel method that is the most productive if you make some inferences about some appearance. Consequently, the main outcome of this study was showing of historical progress of ski sports in Montenegro from early beginnings to the modern Olympic skiing.

Key words: Ski sport, development, competition, Montenegro

Uvod

Geografski položaj Crne Gore, njena klima, reljef i prirodni resursi, čine je po mnogo čemu izuzetnom evropskom državom i veoma atraktivnom turističkom destinacijom. Na nešto manje od 14.000 kvadratnih kilometara smještene su izuzetne prirodne ljepote kao što su Bokokotorski zaliv, Skadarsko jezero, kanjon rijeke Tare i visoki planinski masivi pogodni za razvoj planinskog turizma i zimskih sportova (Dokument Vlade Crne Gore, 2014., Ministarstvo održivog razvoja i turizma, www.gov.me, 25.11.2015.)

U prvom dijelu ovog preglednog rada navedena je sama pojava skija te razvitak skijanja u svijetu, dok je u drugom dijelu naveden nastanak skijanja u bivšoj Jugoslaviji. U trećem dijelu rada je naveden dolazak prvih skija kao i kasniji razvoj rekreativnog i takmičarskog skijanja na teritoriji Crne Gore.

Razvoj skijanja u svijetu

U krajevima sa puno snijega ljudi su od davnina bili prisiljeni da se služe nekom vrstom skija. Ovaj sport vuče svoje korijene iz ljudske potrebe za prelaskom preko snijegom zavejanih površina. Prvobitni čovjek je primijetio da ako na stopala zaveže nešto veće površine napravljene od kože, dveta, pruća lakše korača po snijegu, ali da mu se na te "krplje" hvata snijeg, pa mora često da ih otreša. Ko zna koji se to pračovjek prvi okliznuo na svom izumu (krplji) i shvatio da bi mu bilo lakše da se kliza po snijegu nego da hoda.

O starosti skija svedoče pečinski crteži u Salavrugu kraj Oneškog jezera i u zalivu sjeverne Norveške Rodou. Ti crteži sa likovima skijaša stari su oko 4000 do 5000 godina. Kod mjesta Mušom u močvarnim krajevima južne Norveške pronađene su skije stare oko 2500 godina (Lund, 1996).

U različiti krajevima upotrebljavale su se skije različitih oblika. Skije artičkog tipa sprijeda su široke, straga šiljate, presvu-

čena krznom s uzdignutim dijelom za smještaj noge. Kod Laplanske lijeva skija je kraća, a desna duža i presvučena krznom. Kraća skija služila je za odgurivanje. Skije južnog tipa su kratke, straga koso odrezane, s udubljenim mjestom za nogu. Uz nogu su se skije vezale na različite načine: pomoću kože, žila, pruća i slično.

Neki istraživači smatraju pradomovinom skija područje Al-taja u Aziji, odakle su one prodrle na sjever i sjeverozapad pa se preko Skandinavije prošile po mnogim evropskim krajevima. Drugi opet misle da su se skije najranije pojavile u močvarnim krajevima sjevernoevropskih zemalja.

Već 55. godine spominje skijanje kod Laponaca istoričar Jordanis u svojoj knjizi "De origine actibusque Getarum". Poznato je da su se skije u XII vijeku upotrebljavale u Norveškoj vojsci i da se u XV vijeku u Norveškoj poštanski saobraćaj obavljao na skijama. U XVII vijeku postojali su u ruskoj vojsci posebni skijaški odredi. Godine 1521. plemić Gustav Vasa, poslije švedski kralj, poveo je borbu protiv danskih ugnjetavača, ali je bio poražen i bježeći pred Dancima prevalio je na skijama od gradića Mora do Salena 86 km. U spomen na taj događaj se u Švedskoj od 1921. svake godine priređuju takozvane Vasa – utrke na 90 km, na kojima sudjeluje na hiljade skijaša (1966. nastupilo ih je 6278, od kojih je 5780 došlo na cilj).

Za razvoj sportskog skijanja naročito je zaslužna Norveška. Prvo skijaško takmičenje u trčanju i spustu održano je 1770. godine u Kristijaniji (današnji Oslo), a ondje je osnovan 1875. godine i prvi skijaški klub. Godine 1883. održano je prvo takmičenje u mjestu Holmenkolenu kraj Osla, koji je danas najpoznatiji skijaški centar. Skijanje je bilo osobito razvijeno u pokrajini Telemark, gdje su sredinom XIX vijeka braća Hamestvajt i Sondre Nordhajn dali skijama nov oblik i vezu i time mnogo doprinijeli razvoj skijaškog sporta.

Naziv skijanje potiče od norveške riječi ski koja znači triješka, naziv telemark dolazi od norveške pokrajine Telemark, a kristijanija od norveškog grada Kristijanije sadašnjeg Osla.

U Srednjoj Evropi skijanje se osobito razvilo u alpskom

području, gdje je krajem XIX vijeka razvio veliku djelatnost Austrijanac Matijas Zdarski. On je 1896. godine izdao prvi ski-jaški udžbenik "Alpine Skifartehnik", a 1901. godine održao je i prve skijaške tečajeve u Alpima.

Godine 1883. osnovan je norveški savez koji je prvi spro-veo klasifikaciju nordijskih skijaških disciplina.

Godine 1905. osnovan je u Minhenu srednjovjekovni skija-ški savez između Njemačke, Austrije i Švajcarske, koji djeluje do 1908. godine kao jedina međunarodna skijaška organizacija u Evropi.

Godine 1910. u norveškom gradu Kristijaniji osnovana je Međunarodna skijaška komisija. Ova komisija je pripremala pr-ve propise za međunarodna skijaška takmičenja (Flower, 1977.)

Međunarodna skijaška federacija (Federation Internationale de Ski) skraćeno FIS, formirana je 1924. godine u francuskom skijaškom centru Šamoniju. Sjedište saveza je u Bernu.

Skijanje je uvedeno već na prvim zimski olimpijskim igra-ma 1924. godine u Šamoniju u Francuskoj, gdje 1937. godine održano i prvo prvenstvo svijeta u skijanju (Huntford, 2008.)

Razvoj skijanja u bivšoj Jugoslaviji

U krajevima bivše Jugoslavije ima mnogo pogodnih skija-ških terena, pa je skijanje dosta razvijeno. Istoričar Ivan Vajkart Valvazor spominje 1689. godine u svojoj knjizi "Di Ere des Hercogtums Krain" skijanje slovenskih seljaka na planiskom masivu Bloke. Ti bloški seljaci, kojima su skije služile za kreta-nje po planinama, smatraju se prvim skijašima u Srednjoj Evro-pi.

Kao i u većini evropskih zemalja prve skije u Sloveniju su došle iz Nordijskih zemalja, a intenzivan razvoj doživljava na-kon Nansenove ekspedicije na Grenland, koja je doživjela veli-ki publicitet.

Kao pioniri skijanja u Jugoslaviji smatraju se Edmond Či-bej i Rudolf Cvetko. Čibej je 1888. godine donio prve originalne norveške skije u Sloveniju, a Cvetko je bio jedan od prvih ško-lovanih skijaških učitelja u školi Matijaša Zdarskog.

U Sloveniji je 1911. godine osnovano prvo skijaško društvo "Dren", a 1913. godine u Bohinju je održan pod vodstvom Ru-dolfa Badjure prvi skijaški tečaj i organizovano prvo skijaško takmičenje. Turističko društvo "Skala" iz Ljubljane organizova-lo je 1925. godine skijaško takmičenje na Bledu u trčanju na 50 km. Veliku aktivnost prije drugog svjetskog rata razvio je skija-ški klub "Ljubljana", osnovan 1928. godine. Te je godine odr-žano takmičenje "Triglavski sport". Godine 1934. izrađena je skakaonica u Planici, a iste je godine održano i prvo takmičenje u skijaškim skokovima (Denda, 2009.)

Za razvoj skijaškog sporta u Hrvatskoj vrlo je zaslužan dr. Franjo Bučar. On je 1895. godine donio iz Švedske u Zagreb prve skije, a iste godine održao je prvi skijaški tečaj na Cmroku u Zagrebu i osnao skijašku sekciju u "Zagrebačko sklizač-koj društvu". Godine 1909. organizovana je skijaška sekcija pri zagrebačkom klubu "HAŠK". Godine 1918. osnovan je skijaški klub "Zagreb". Prvo javno takmičenje u skijaškim skokovima održano je 1921. godine na Cmroku u Zagrebu. Prvo službeno prvenstvo Hrvatske u skijaškom trčanju održano je 1924. godi-ne na Plješivci. Godine 1932. organizovano je na Sljemeni na Medvednici prvo takmičenje u slalomu. Godine 1936. održan je prvi spust na Snježniku kod Rijeke.

U Sarajevu je osnovana 1920. godine prva skijaška sekcija pri sportskom društvu "Slavija", 1928. godine održano je takmi-čenje u daljinskom trčanju, a organizovao ga je skijaški klub "Sarajevo". Posle drugog svjetskog rata Sarajevo doživljava ekspanziju u razvoju skijaškog sporta. Godine 1984. održavaju

se XIV Zimske Olimpijske igre, a Sarajevo postaje olimpijski grad.

Prvo skijaško takmičenje u Srbiji održano je 1939. godine na Avali u trčanju na 8 km. Pobijedio je Vojo Popović. Prvi ski-jaški klub "Beograd" osnovan je 1934. godine. Prvo prvenstve-no takmičenje Beogradskog zimsko – sportskog podsaveza odr-žano je 1935. godine na Košutnjaku u Beogradu na stazi dugoj 12 km. Iste godine održano je skijaško takmičenje u Valjevu. Godine 1936. održano je u Suvom Rudištu prvo takmičenje u alpskoj kombinaciji, a 1939. godine održan je na Kopaoniku troboj gradova Beograda, Sarajeva i Skoplja u trčanju i u alp-skim disciplinama.

Jugoslovenski zimsko – sportski savez osnovan je 1922. go-dine sa sjedištem u Ljubljani. Obuhvatao je šest podsaveza.

Godine 1923. jugoslovenski skijaši učestvuju prvi put na jednom međunarodnom takmičenju u Krkonošama u Čehoslo-vačkoj, kada se Jugoslovenski zimsko – sportki savez učlanjuje u Međunarodnu skijašku federaciju – FIS.

Godine 1924. održane su prve Zimske Olimpijske igre u francuskom gradu Šamoniju na kojima je učestvovala i jugoslo-venska ekipa u sastavu: Zdenko Švigelj, Vlado Kejzelj, Dušan Zinaja i Mirko Pandaković i to u trčanju na 18 i 50 km. Ovi pi-onirski koraci naših olimpijaca završili su neslavno na zadnjem mjestu valjda po onoj "važno je učestvovati".

Na sledećim Olimpijskim igrama u Sent Moricu 1928. go-dine i Garmiš – Partenkirhenu 1936. godine naši takmičari za-hvaljujući trenerima iz Skandinavije, postižu znatno bolji uspjeh.

Odmah poslije drugog svjetskog rata formirani su odbori za skijanje pri fiskulturnim savezima pojedinih republika. Skijaški sport u Jugoslaviji vodi skijaški savez Jugoslavije koji je pono-vo formiran 1951. godine sa sjedištem u Beogradu. U Jugosla-viji je 1964. godine postojalo 354 skijaške organizacije i oko 62000 organizovanih skijaša. Taj broj je u narednim godinama rastao sve do raspada Jugoslavije.

Razvoj skijanja u Crnoj Gori

U Crnu Goru skije su stigle 1893. godine, a donio ih je ili bolje reći na njima je došao od Kotora, preko Njeguša, na Cetin-je kapetan norveške vojske Henrik Augusto Angel, gazeći du-boke snježne nanose. Dolazak kapetana Angela na Cetinje i pojava prvih skija ili "liža" kako su ih Crnogorci zvali, izazvalo je veliko interesovanje kod Crnogoraca. Na svom proputovanju, Angel je na skijama obišao skoro cijelu Crnu Goru.

O njegovom dolasku i boravku u Crnu Goru u "Glasu Crno-gorca" je zapisano: "Ima nekoliko dana da se u našoj sredini gospodin Henrik Angel, vojnički kapetan iz Norveške ide, ili bolje reći leti po snijegu. To su metar i po dugi drveni poplati, kojima se može po najvišem snijegu i uz brdo oditi". Samo pet-naest dana kasnije, zapisano je i ovo: "Ovaj prvi Norvežac u Crnoj Gori stekao je opšte simpatije među nama i ostavio lijepu uspomenu – prve liže, koje se već nabavljaju i po njima se već po snijegu kliza".

Boravak Angelov na Cetinju i njegovi izleti po Crnoj Gori doprinijeli su mnogo na popularizaciji skijanja. Po padinama Lovćena sve je više skijaša na skijama koje sami prave, tj. od onih najprimitivnijih do najkvalitetnijih.

Formirano je prvo skijaško društvo, koje se smatra najstari-jim u Jugoslaviji. Povodom formiranja ovog Društva održana je jubilarna svečana skupština Smučarskog saveza Jugoslavije septembra mjeseca 1973. godine na Durmitoru (Paunić, 1991).

Sjećajući se Henrika Angela i njegov boravak u Crnoj Gori, crnogorski narod, odnosno, sportisti ispunili svoj dug prema

ovom izuzetnom čovjeku, velikom entuzijasti na polju smučanja, podigavši mu spomen obilježje u planinarskom domu na Ivanovim koritima, 29. septembra 1984. godine. Ova spomen ploča podsjeća buduće naraštaje na Henrika Angela, koji je svojim dolaskom na skijama u Crnu Goru bio inspirator početka razvoja ovog sporta u našim krajevima i formiranja prvog skijaškog društva na Cetinju. Pored toga, on je svojim knjigama "Kroz Crnu Goru na skijama", "Sinovi crnih brda" i ostalim objavljenim krajem XIX vijeka u Norveškoj, a kasnije njenim prevodima i svjetskoj javnosti, predstavio život i običaje crnogorskog naroda.

Prilikom boravka u Nikšiću upoznao je mladog ljekara Novaka Ognjenovića, koji je bio na školovanju u Moskvi, a nalazio se na službi u Nikšiću. Novak je bio vrlo ljubazan prema Angelu, a isto tako je i bio veliki ljubitelj skija, pa mu ih je Angel poklonio svatajući koliko su mu one potrebne za posao kojim se bavio. Tih dana u Nikšiću počinje izgradnja skija kod mjesnog stolara.

U "Slobodnoj Misli" dopisnik iz Kolašina piše članak "Skijaški sport u Kolašinu u 1933. godini". U ovom članku piše: "Prve skije zapažene su 1905. godine, kada je grupa Švajcarskih turista prešla na skijama preko planine Bjelasice i prispjela u Kolašin".

Intezivno interesovanje za skijanje pokazano je tek 1932. godine kada je poručnik Evgenije Džamonja, na službi u kolašinskom garnizonu zainteresovao omladinu Kolašina za skijanje. Početkom 1933. godine održana je skijaška utakmica u trčanju na stazi dugoj 5 km. Pobjednik je Milo Raketić, skijaš početnik. Isti list obavještava da je osnovano skijaško udruženje, čiji je predsjednik Vasilije Miletić, komandant mjesta, podpredsjednik je Novak Bošković, direktor Gimnazije, tehničke vođa je Evgenije Džamonja, a sekretar Apostol Nedić. Dalje piše da je Evgenije Džamonja održao i prvo predavanje o skijanju. Ovo isto je objavljeno i u listu "Zetski glasnik". Isti list marta 1934. godine obavještava da je u Nikšiću održana Skupština smučarskog društva, a predsjednik je Dušan Tomašević, sudija. Isti list donosi obavještenje da je u februaru 1934. godine održano propagandno takmičenje u skijanju, na kome je učestvovalo 17 takmičara na stazi dugoj 8 km, a pobijedio je dak drugog razreda Gimnazije Vlado N. Bulatović, koji je stazu prešao za 58 minuta i 3 sekunde, a drugi je bio Bato P. Šćepanović, koji je za po-

bjednikom zaostao minut i tri sekunde.

Milorad Milošević, učitelj iz Rudinice, piše o značaju smučarstva i podesnim terenima u Crnoj Gori, a marta mjeseca 1935. godine dopisnik iz Boke u istom listu obavještava o velikim nagradnim skijaškim utakmicama u Boki Kotorskoj. Dalje navodi, da su utakmice priredene u Crkvicama pod Orjenom i da je učestvovalo oko pedeset skijaša. Ovo je vrlo masovno takmičenje za ovo vrijeme, pogotovu kada se zna da su to počeci skijanja u Crnoj Gori. Na ovom takmičenju najviše je bilo oficira, a zatim seljaka. Prve nagrade dobili su Jefto i Petar Samardžić, a drugu Bubi Majksner. Isti list je objavio da je u Kolašinu izabrana uprava Smučarskog kluba "Smuk". Predsjednik je Blažo Raosavljević, zamjenik Novak Bošković, a sekretar Đordije Rakočević.

U listu "Zeta", koji je izlazio u Podgorici, objavljeno je da je u Kolašinu održana prva skijaška utakmica 1933. godine na stazi dugoj 12 km. Prvi je bio Milo Raketić, drugi Božo Bogdanović, treći M. Milošević, a četvrti Vlado Bulatović. Isti list obavještava da je u Boki kotorskoj marta mjeseca 1935. godine održano takmičenje u Crkvicama ispod Orjena. Pobijedio je Jefto Samardžić na fabričkim skijama. Kao nagradu za ovu pobjedu dobio je mastiljaru i pepeljaru, a najbolji na seljačkim skijama je bio Simeon Samardžić, koji je nagrađen budilnikom. U konkurenciji mlađeg uzrasta najbolje se plasirao Edgar Majksner, koji je dobio sat za nagradu. Dalje piše da će se dječje talmičenje održati 24. marta tekuće godine. Bilo je skijaških aktivnosti i u drugim mjestima kao u Beranama, Herceg Novom, Pljevljima i Žabljaku.

Zaključak

Skijanje u Crnoj Gori je imalo etapni razvoj u zavisnosti od mnoštva okolnosti. Može se slobodno reći da je jedan od najprihvaćenijih i najpopularnijih sportova kod Crnogoraca. S obzirom da je Crna Gora bogata, kako prirodnim resursima za razvoj skijaškog sporta, tako i izuzetno motorički sposobnim ljudima za bavljenje skijanjem, ostaje ekonomski uticaj kao jedini valjan razlog zašto crnogorski skijaši nijesu bolje kotirani u profesionalnom skijanju i zašto nije više rekreativaca uključeno u ovaj izuzetni sport.

LITERATURA

- Denda, D. (2009). Počeci i razvoj organizovanog skijaškog sporta u vojsci Kraljevine SHS/Jugoslavije. *Godišnjak za društvenu istoriju*, 1, 69-82.
- Flower, R. (1976). *The history of skiing and other winter sports*. Methuen.
- Huntford, R. (2008). *Two Planks and a Passion: The Dramatic*

- History of Skiing*. A&C Black.
- Lund, M. (1996). A short history of alpine skiing. *Skiing Heritage*, 8(1), 7-11.
- Paunić, S. M. (1992). Kapetan Henrich Angel: Kroz Crnu Goru na skijama, Cetinje-Titograd, 1991. *Fizička kultura* 46(1), 66-67.

R. Milasinovic

Univerzitet Crne Gore, Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Narodne omladine bb, 81400 Nikšić, Crna Gora
e-mail: rajko.m@ac.me

